

результат – студенти набувають у співпраці з викладачем нових потрібних знань.

Вважаємо, у системі вищої освіти особливу увагу потребують нові підходи до проведення лекцій, які повинні бути оснащені технічними засобами навчання – відео-магнітофonomою та телевізійною технікою, графопроекторами тощо. Сьогодні вимагає створення проблемних ситуацій, звернення до слухачів і одержання зворотнього зв'язку, стимулювання слухачів до активної дискусії. Одна з таких лекцій - це лекція за участю студентів. У цьому процесі важлива не кінцева схема лекції на дошці, а процес її створення. На відміну від традиційної лекції, означена лекція покликана змусити студентів більше думати, ніж записувати. Методика проведення такої лекції наступна: на столі література з проблеми і непродуманий план лекції. Студенти спостерігають, як саме викладач виділяє проблеми для висвітлення і вирішує, яким питанням слід приділити більшу увагу. Брати участь у живому процесі створення лекції означає включати в роботу розумову діяльність, уміти визначити основне і підводити підсумки. Зрозуміло, що неможливо запросити одразу 30 студентів для підготовки

лекції, але 5 студентів можуть взяти участь, а решта – записують основні ідеї на папері. Така лекція може перетворитися в деякій мірі на дискусію.

Зазначимо, що саме проведення лекції вимагає дослідження з проблеми застосування інноваційних технологій навчання, оскільки при наявності різних методів навчання у вищому навчальному закладі, лекція залишається провідним методом навчання.

Висновки та перспективи подальшого дослідження. Інноваційні технології навчання спрямовані на розв'язання педагогічних проблем, які до цього часу вирішувалися по-іншому. Значної уваги потребує вдосконалення лекції як основної організаційної форми навчання у вищій школі. До яких, насамперед, ми відносимо лекцію-прес-конференцію, лекцію-бесіду, лекцію-візуалізацію, лекцію-диспут та різновиди семінарів. Перспективи подальшого дослідження вбачаємо у визначенні системи організаційно-педагогічних умов ефективного впровадження інновацій у практику роботи ВНЗ I-II рівнів акредитації.

Література

1. Васьков Ю.В. Сучасні освітні інноваційні концепції. Педагогічні теорії, технології, досвід / Юрій Вадимович Васьков. – Харків, 2000. – 120 с.
2. Дзюба І. Які інновації потрібні науці та нації / Іван Дзюба // Урок української. – 2000. – № 2. – С.6-8
3. Єрмоленко С. Навчально-виховна концепція вивчення української (державної) мови / С.Єрмоленко, Л.Мацько // Дивослово. – 1994. – № 7. – С.6-8
4. Національна доктрина розвитку освіти. – К., 2002. – 16 с.
5. Сучасні педагогічні технології / А.С.Нісімчук, О.С.Падалка, О.Т.Шпак. – К., 2000. – 368 с.
6. Фіцула М.М. Вступ до педагогічної професії / Михайло Миколайович Фіцула. – Тернопіль. – Навчальна книга – Богдан, 2005. – 168 с.

Стеблюк С.В.

Інновационные технологии обучения в высшей школе

В статье определяются основные направления исследований по этой проблеме. Раскрывается новый подход к проведению лекции в высших учебных заведениях I-II уровней аккредитации.

Ключевые слова: инновация, инновационные технологии, лекция.

Stebliuk S.V.

Innovational teaching technologies in a high school

The author of the article has considered the main directions of researches in the given problem. The new approach to the lecturing in higher educational establishments of the I-II levels of accreditation has been disclosed.

Key words: innovation, innovational technologies, lecturing.

УДК 378.147:159.922.4(477)

ФОРМУВАННЯ ЕТНІЧНОЇ ІДЕНТИФІКАЦІЇ МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ ЯК ШЛЯХ ДО РОЗШИРЕННЯ УКРАЇНОМОВНОГО ОСВІТЬОГО ПРОСТОРУ

Талаш І.О.

У статті розглядаються проблеми розвитку етнічної ідентифікації і формування культури професійного мовлення майбутніх вчителів.

Ключові слова: етнічна ідентифікація, етнічна маргінальність, когнітивний компонент етноідентифікації, національна самосвідомість.

Постановка проблеми. У «Національній доктрині розвитку освіти» розширення україномовного освітнього простору є одним із пріоритетних напрямів, що не суперечить положенням, прийнятим у деклараціях і комюніке про створення Європейського простору вищої освіти. Зокрема, у низці комюніке, підписаних міністрами, які відповідають за вищу освіту (м. Прага, 18-19 червня 2001 року; м. Берлін, 19-20 вересня 2003 року; м. Берген, 19-20 травня 2005 року), зазначається, що розв'язання проблем, пов'язаних зі створення загальноєвропейського простору вищої освіти, повинно відбуватися з урахуванням національно-культурної специфіки країн-учасниць Болонського процесу.

Своєрідним культурним кодом, духом народу, найважливішим етнодиференціюючим й етноформуючим чинником, вербалізованим інтелектом як народу, нації, так і окремої особистості, в

якому втілена система засобів мислення, є мова. Саме тому в усі часи була актуальною проблема збереження чистоти, багатства рідної мови. Саме тому європейські держави надають серйозної уваги питанням правової регламентації статусу мов, їх використанню в різних галузях життя, а також здійсненню мовної політики. У переважній більшості європейських країн основоположні принципи мовної політики викладено в конституціях. В Україні є чинним «Закон про мови УРСР», ухвалений у 1989 році. Основоположні норми цього Закону підтверджені чинною Конституцією України, зокрема її статтею 10, згідно з якою державною мовою в Україні є українська мова. Держава забезпечує всебічний розвиток і функціонування української мови в усіх сферах суспільного життя на всій території України. З моменту прийняття Закону минуло більше двадцяти років, з моменту прийняття «Національної доктрини розвитку освіти» – вісім років. Разом із тим, і до сьогодні точаться дискусії про надання російській мові статусу другої державної мови, і досі ми чуємо з високої трибуни Верховної Ради недосконалу, насичену огріхами державну мову, ЗМІ подекуди не гребують й суржилом. На жаль, досить часто вчителі, викладаючи наукові істини учням, припускаються хрестоматійних мовних по-

милок, далеко недосконале усне й писемне мовлення студенти педагогічних факультетів.

Тенденції до зниження мовної культури сприймаються ученими як тривожний знак духовного занепаду етнічної чи національної спільноти, а процеси асиміляції розцінюються як небажане явище, що може призвести до зникнення однієї з мов. На думку учених-мовознавців (Л.Полюги, Л.Шутак, В.Явір), основними чинниками низького рівня мовної культури пересічних українців є несприятливі соціально-політична й соціально-історична ситуації розвитку нації. Крім того, дослідники відзначають, що разом із процесом зниження культури мовлення відбувається процес маргіналізації національної свідомості українців.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми взаємозв'язку етногенезу й розвитку національної мови присвячені праці багатьох учених, зокрема, В. фон Гумбольдта, В.Крисько, О.Нельги, В.Павленко, О.Потебні, О.Садохіна, Е.Селіра, С.Стефаненко, В.Яніва. При цьому дослідники одноставно й твердять, що мова є культурним кодом етносу, важливим чинником його формування, і що процес отожднення себе з певною етнічною спільнотою відбувається передусім через оволодіння структурами рідної мови.

Варто зазначити, що удосконалення мовної особистості відбувається протягом всього свідомого життя людини, залежить від багатьох чинників, зокрема, визначальним є соціальне середовище. За твердженням Т.Стефаненко, етнічна ідентичність є також динамічним утворенням, тому процес її становлення не завершується у підлітковому віці, а залежно від соціального контексту може трансформуватися у різні вікові періоди онтогенезу [3, с.220]. Відповідно, проблема формування позитивної етнічної ідентифікації майбутніх педагогів як чинника, що сприятиме вдосконаленню культури професійного мовлення, є актуальною.

Мета статті. Виявити умови розвитку позитивної етноідентифікації майбутніх вчителів як провідного чинника вдосконалення культури професійного мовлення.

Виклад основного матеріалу. Аналіз навчальних планів підготовки бакалаврів спеціальності «Початкове навчання» дають змогу зробити висновок, що в цілому система безперервної мовної освіти, створення якої передбачено «Національною доктриною розвитку освіти», реалізується, зокрема, шляхом викладання курсу «Сучасна українська мова» і «Методика викладання української мови». Разом із тим, рівень культури мовлення студентів залишається на досить низькому рівні. На нашу думку, негативний вплив неякісного мовного середовища – це лише одна із причин недосконалого мовлення майбутніх вчителів. Адже практика свідчить, що студенти спілкуються українською літературною мовою лише на заняттях за вимогою викладача, на перервах і в поза навчальний час – у кращому випадку – російською мовою (хоча спілкування російською літературною мовою у студентському середовищі теж доволі рідкісне явище), а найчастіше – суржиком. Якщо вчені доводять, що мова є своєрідним культурним кодом, духом народу, найважливішим етнодиференціальним та етноформуючим чинником, то, відповідно, скалічене мовлення студентів (уживання суржику) очевидно свідчить про понівечений культурний код і збій, що відбувся у процесі формування національної свідомості. Відповідно, розвиток позитивної етноідентифікації сприятиме формуванню внутрішньої потреби говорити чистою, багатою рідною мовою – мовою своїх пращурів, з якими людина повинна відчувати генетичний зв'язок.

Науковці одноставно стверджують те, що етнічна ідентифікація формується в процесі становлення особистості і може змінюватися протягом життя. Більшість психологів стверджують, що етноідентифікація є складовою ядра особистості – Я, яке відбирає й інтегрує всю значущу інформацію та відкидає непотрібну. Саме тому людина не може без шкоди для свого психологічного здоров'я змінювати свою етнічну належність. Разом із тим, протягом життя під впливом певних чинників етнічна ідентифікація може послаблюватися чи посилюватися. У зв'язку з цим виокремлюють види етноідентифікації. Найбільш поширеною є класифікація видів етнічної ідентичності, за якої до уваги беруться крайні точки інтенсивності її вияву. Відповідно, виокремлюють три види: моноетнічна ідентичність (позитивна етнічна ідентичність супро-

воджується почуттям патріотизму, гордістю за досягнення свого народу, адекватно високою самооцінкою особистості тощо); біетнічна ідентичність (особистість має психологічні особливості двох етнічних груп); маргінальна етнічна ідентичність (особистість, що балансує між двома культурами, не оволодіваючи належним чином нормами й цінностями жодної з них) [3, с.230-233].

Певний вид етнічної ідентичності формується під впливом факторів переважно зовнішнього середовища, а саме: особливість етнічної соціалізації в родині, школі й найближчому соціальному оточенні; специфіка етноконтактного середовища, передусім його гетерогенність/гомогенність; статусні відношення між етнічними групами; історичне минуле й традиції народу, його культура; стадії консолідації етносу, характерні ознаки історичної, економічної й політичної ситуації; етноспецифічні особливості традиційного господарювання [1, с.98], [2, с.180], [3, с.212], [5, с.178].

Оскільки більшість учених доходять висновку про те, що в процесі свого становлення етнічна ідентичність проходить ряд етапів, які співвідносяться з етапами психічного розвитку людини, то, на нашу думку, для кожного вікового періоду доцільно виокремлювати провідні фактори формування етноідентифікації, що, очевидно, будуть певним чином корелювати з провідними видами діяльності. Це дозволить виявити ефективні шляхи впливу на становлення позитивної етнічної ідентифікації. На користь цього припущення свідчать результати проведеного у 2009-2010 роках дослідження.

З метою встановлення рівня етноідентифікації студентів педагогічного факультету Криворізького державного педагогічного університету було проведено опитування за методикою Дж. Фінні. В опитуванні взяло участь 58 осіб, серед яких дві особи не належали до етнічної групи українців, 21 особа – студенти заочного відділення і 37 осіб – студенти денного відділення. Під час аналізу результатів опитування респондентів було розділено на дві вікові групи: від 20 до 29 років та від 30 до 40 років. Крім того, до уваги бралася не лише етнічна група, до якої відносив себе студент, а й етнічна група його батьків [4, с.298-304].

Аналіз відповідей студентів, які належать до вікової групи 20-29 років, дає змогу зробити висновок про недостатній ступінь вияву етнічної ідентифікації в них. При чому спостерігається тенденція до зниження рівня етнічної ідентифікації переважно в групах, де батьки (або один із батьків) належать до іншої етнічної спільноти. Крім того, варто відзначити, що переважна більшість опитаних виявили пізнавальну й громадську пасивність у питаннях, що стосувалися життєдіяльності їх етнічної спільноти. Тривожним є й той факт, що були негативні відповіді на твердження, спрямовані на виявлення емоційного компонента етноідентифікації. Наприклад, на твердження «я чітко відчуваю зв'язок зі своєю етнічною групою» або «я відчуваю сильну прихильність до своєї етнічної групи» були відповіді «переважно не погоджуюсь» чи «повністю не погоджуюсь». Відповідно, якщо студент не зміг на ці твердження дати однозначно позитивну відповідь, то можемо стверджувати про наявність тенденції до маргіналізації етнічної особистості.

Варто відзначити, що жодної негативної відповіді на ці твердження опитувальника не було серед студентів віком від 30 до 40 років. Крім того, саме ця група опитаних виявила найбільший ступінь позитивної етноідентифікації. Це підтверджує тезу про те, що процес етноідентифікації відбувається протягом всього життя і може посилюватися під впливом певних факторів, у нашому випадку – це виховання власних дітей чи робота за фахом (учитель початкових класів), що вимагає від студента заочного відділення зайняти активну громадську позицію, посилити когнітивний компонент етноідентифікації (більше дізнаватися про власну етнічну спільноту, її історію, традиції, звичаї), оскільки цього вимагає, зокрема, реалізація соціокультурної лінії в навчально-виховному процесі початкової школи. Відповідно, це свідчить про те, що етнічна обізнаність, що сприяє формуванню позитивної етноідентифікації, «...збільшується з досвідом, отриманням нової інформації і розвитком когнітивних здібностей» [3, с.219].

Посилити когнітивний компонент етноідентифікації на педагогічних факультетах, на нашу думку, можна, створивши відповід-

не мовне середовище, переорієнтувавши зміст виховної роботи з формального відтворення календарно-обрядових традицій на дослідницько-пошукову діяльність студентів, у процесі якої вони з'ясовуватимуть походження традицій і звичаїв, сакральний зміст символів, їх регіональну специфіку тощо. Крім того, ознайомлення майбутніх вчителів з особливостями формування національної самосвідомості в поліетнічному просторі, специфіки українського менталітету, способах збереження національної унікальності в процесі інтеграції в європейський освітній простір відбувається в процесі викладання курсу «Етнопсихологія». Оскільки ця дисципліна є лише в навчальних планах на спеціальності «Практична психологія» та спеціальності «Початкове навчання» з додатковою спеціалізацією «Практична психологія», то доцільно, відпо-

відно до вище викладеного, запропонувати цей курс на всіх без винятку спеціальностях педагогічного факультету.

Висновки. Отже, розширення україномовного освітнього простору можливе лише за умови формування педагога-професіонала з високим рівнем національної самосвідомості, що ґрунтується на етнічній ідентифікації, вбирає в себе віру в духовні сили своєї нації, її майбутнє, почуття відповідальності перед своєю нацією; уміння осмислювати моральні та культурні цінності, історію, звичаї, обряди, символіку. У подальшому це зумовлює необхідність вдосконалення планів виховної роботи в напрямку посилення когнітивного компонента розвитку етноідентифікації майбутніх учителів, введення викладання курсу «Етнопсихологія» на всіх спеціальностях педагогічних факультетів.

Література

1. Павленко В.М. Етнопсихологія: Навчальний посібник / В.М.Павленко, С.О.Талгін. – К.: Сфера, 1999. – 408 с.
2. Садохин А.П. Етнопсихологія: Учебник для студентов высших учебных заведений / А.П.Садохин, Т.Г.Грушевицкая. – М.: Издательский центр «Академия», 2003. – 320 с.
3. Стефаненко Т.Г. Етнопсихологія: Учебное пособие для студентов ВУЗов / Татьяна Гавриловна Стефаненко. – М.: Институт психологии РАН, «академический проект», 1999. – 320 с.
4. Талаш І.А. Культура мовлення як показник рівня сформованості національної самосвідомості / Ірина Анатоліївна Талаш // Педагогіка вищої та середньої школи: зб. наук. праць / гол. ред. В.К.Буряк. – Кривий Ріг: КДПУ, 2010. – Вип. 28. – С.298-305
5. Этническая психология: Хрестоматия / [под ред. А.И.Егоровой]. – СПб: речь, 2003. – С.106-114; С.165-181; С.189-195.

Талаш І.О.

Формирование этнической идентификации будущих учителей как путь к расширению русскоязычного образовательного пространства

В статье рассматриваются проблемы развития этнической идентификации и формирования культуры профессиональной речи будущих учителей.

Ключевые слова: этническая идентификация, этническая маргинальность, когнитивный компонент этноидентификации, национальное самосознание.

Talash I.O.

Formation of ethnic identification of future teachers as a way to expand the Ukrainian-language educational space

Problems of development ethnic's identification and formation culture of professional speech future teachers has been considered by the author of the article.

Key words: ethnic's identification, ethnic's marginal, cognitive component of ethnic's identification, nationals self-awareness.

УДК 37.022.035.3

КУЛЬТУРНО-ЕКОЛОГІЧНІ ПРИНЦИПИ В УКРАЇНСЬКІЙ ДИЗАЙН-ОСВІТІ

Тименко В.П.

У статті розглянуто сучасний стан розвитку дизайн-освіти в Україні, проведено аналіз актуальності вивчення дизайну, запропоновано основні напрями проведення досліджень та практичного використання отриманих результатів.

Ключові слова: дизайн-освіта, принципи, бізнес, новітні технології.

Соціально-економічні зміни в нашій багатонаціональній країні спричинили трансформуючий вплив на духовну сферу представника кожного етносу. Останніми роками відбувається процес переоцінки і переосмислення ціннісних орієнтацій кожного члена етнічної спільноти: конструктивного мислення, конструктивної уяви, конструктивної поведінки, а в цілому – конструктивного ставлення до природного і соціального довкілля і самої себе. У поточний момент суспільного розвитку поглиблюється процес екологічного синтезу, відновлення органічної єдності особистості з довкіллям: природним і етнічним, національним. І це конструктивний процес. Адже сам термін «еко» означає «оселя», а «етнос» означає народ. Звідси, природне довкілля є «оселею народу». В етнічних українців пробуджується почуття органічної єдності з природою, зокрема, кліматом і рельєфом своєї «маленької» і «великої» Батьківщини. Теоретичні основи дизайн-освіти, зумовлені зовнішнім середовищем, вимагають конкретизації.

Дизайн як науковий напрям повноцінної організації предметного середовища, за нашими прогностичними орієнтирами,

вимагає формулювання і впровадження у навчальний процес принципу екологічної спрямованості дизайн-освіти. У праці «Дизайн і екологія культури» К.А.Кондратьєва вказує на необхідність «дослідження шляхів становлення і принципів формування культурно-екологічного підходу в дизайні» [1], підходу, який забезпечить поєднання семантичного поля особистості, відкритого і сформульованого А.Менеґетті, із семантичним полем нації і семантичним полем її природного середовища [2].

Дизайн-освіта ставить за мету практично реалізувати проєктний потенціал, гостро актуальний для епохи екологізації проєктувальної культури, в яку ми уже вступили і яка буде домінуючим ціннісним орієнтиром третього тисячоліття.

Емпіричний досвід сучасної дизайн-освіти ми вбачаємо у повноцінно організованому і апробованому століттями етнічному середовищі і етнічному здоров'ї етносу. Тому, за відсутності наукової концепції етнічного здоров'я людини як цілісного, гармонійного стану організму, варто актуалізувати положення українських філософів, найперше Г.С.Сковороди, і психологів, зокрема Г.С.Костюка, про діалектичний взаємозв'язок особистості з довкіллям, їх взаємовплив і взаємодію.

Конструктивна взаємодія особистості з довкіллям можлива завдяки особистісно значущому для неї типу життєдіяльності, завдяки «сродній праці», яка забезпечує органічну єдність особистості із природою і етнічною культурою [3]. Така ідея, вис-